

Γνώση και Θεολογία στον Ευάγριο

Ορθοδοξία / Θεολογία

Μαρία Καράμπελια, Δρ. Θεολογίας ΕΔΙΠ ΑΕΑΘ

Η γνώση στη βαθμίδα της θεολογίας μπορεί μόνο να φανερωθεί και όχι να εξηγηθεί, γιατί είναι περισσότερο μια κατάσταση μέθεξης παρά κάποιο μέγεθος γνώσης^[1]. Ο άνθρωπος μπορεί μόνο να προσευχηθεί για αυτήν και να τη λάβει ως δώρο. Το άλλο χαρακτηριστικό αυτής της θεωρίας είναι ότι απαιτεί πλήρες ξεγύμνωμα του νου. Στο υψηλότερο σημείο αυτού του μυστικισμού παρουσιάζεται η Αγία Τριάδα ως αντικείμενο όρασης. Μόνο αυτή η όραση είναι μονοειδής. Είναι εντελώς απλή. Αυτή την πραγματικότητα κανείς δεν την έχει τονίσει πιο πολύ από τον Ευάγριο. Η ουσιώδης υπεροχή του Θεού είναι ο ακρογωνιαίος λίθος της μυστικιστικής του θεολογίας. Είναι αυτή η αξεπέραστη μεγαλειότητα της Θείας Φύσης που απαιτεί τέτοια ολική αγνότητα, ακόμα και νοητική γυμνότητα, γιατί η αγάπη μπορεί να γίνει γνωστή μόνο με την αγάπη.

Όπως παρατηρεί και ο John Bamberger «ο Ευάγγριος δεν δίνει ακριβή περιγραφή της φύσης αυτής της γνώσης αλλά μιλάει για καταστάσεις της ψυχής που τη συνοδεύουν, οι οποίες φέρνουν την ψυχή σε μια λαμπρή εμπειρία εσωτερικού φωτός»^[2]. Στη μυστική θεολογία της Ανατολικής Εκκλησίας ο Θεός αποκαλείται φως, εκφράζοντας μία πραγματική όψη της θεότητας, καθώς η «γνώση», δηλαδή η συνείδηση του Θεού είναι μία εμπειρία του ακτίστου φωτός. Το «φῶς» αποτελεί τον ψυχολογικό και πνευματικό σύνδεσμο μεταξύ του νηπτικού και της θείας παρουσίας. Γι' αυτό και θα μπορούσε να ισχυρισθεί κανείς πως δίχως την παρουσία του φωτός δεν είναι δυνατή η αίσθηση της παρουσίας του Θεού, ή καλύτερα ότι η παρουσία του Θεού συνδέεται απαραίτητως με την εμφάνιση του φωτός^[3]. Από τα σημαντικότερα καππαδοκικά στοιχεία, που ο Ευάγγριος υιοθετεί, είναι η άρνηση οποιασδήποτε άμεσης θέας του Θεού, καθώς η Αγία Τριάδα θεωρείται στον καθρέφτη της ψυχής. Όταν η ψυχή μεταμορφώνεται σε τόπο Θεού, τότε ο άνθρωπος αισθάνεται τη θεία παρουσία και βλέπει το φως της Αγίας Τριάδος^[4].

Το αναμφισβήτητο στοιχείο που επιβεβαιώνεται και από τις ιστορικές μαρτυρίες, είναι ότι ο Ευάγγριος παρακολουθούσε με ενδιαφέρον τις δογματικές εξελίξεις της εποχής του. Σύμφωνα με τον A. Casiday «ο Ευάγγριος όχι μόνο ενημερωνόταν πληροφοριακά για τις αιρετικές παρεκκλίσεις που λυμαίνονταν την εκκλησιαστική ενότητα, αλλά κυρίως τις αντιμετώπιζε με επιτυχία υπερασπίζοντας το γνήσιο ορθόδοξο φρόνημα, όπως μαρτυρείται και από την συμμετοχή του στη Β΄ Οικουμενική Σύνοδο, καθώς επίσης και από την αντιαιρετική κηρυγματική δραστηριότητα που ανέλαβε στην Κωνσταντινούπολη ως αρχιδιάκονος

»[5].

Η ευαγγελική διάκριση μεταξύ αληθινής και ψευδώνυμης γνώσης φανερώνει την ύπαρξη μιας αιρετικής ομάδας που απειλούσε την ενότητα της εκκλησιαστικής κοινότητας των χρόνων του, ενώ ταυτόχρονα αποκαλύπτει την έντονη λογομαχία μεταξύ του Ευαγγερίου και της αιρετικής αυτής παράταξης. Η αντιγνωστική αυτή ευαγγελική πολεμική δεν αναφέρεται παρά στον Αρειανισμό και Απολλιναρισμό, που την εποχή εκείνη υπονόμειαν το περιεχόμενο της «θεολογίας». Σύμφωνα με τον G. Bunge «*επίκεντρο της σκέψης του παραμένει πάντοτε η “θεολογία”, καθώς ο άμεσος στόχος του εκπληρώνεται αποκλειστικά και μόνο με την κατοχύρωση των δογματικών αληθειών της πίστης με βάση το πνεύμα της νικαιϊκής ορθοδοξίας*»[6]. Τα αντιγνωστικά στοιχεία που απαντώνται στον Ευάγγριο και αναφέρονται στη δημιουργία και πρόνοια του Θεού, συνοψίζονται σε τέσσερα σημεία: στην προβολή της δημιουργικής ενέργειας του Θεού, στην ταύτιση της θείας πρόνοιας με τη θεία σοφία που δημιουργεί τα πάντα, στην αγαθή ποιότητα της δημιουργίας, αλλά κυρίως στη συμπερίληψη της σωματικότητας στην αγαθή πλάση του Θεού, μια και για τους γνωστικούς το σώμα ήταν καθολικά απορριπτέο[7]. Το σώμα δεν είναι κατώτερο της ψυχής, αλλά η έκφρασή της[8]. Ο Ευάγγριος σε καμία περίπτωση δεν υιοθετεί την πλατωνική διαρχική ανθρωπολογία, ούτε μπορεί να χαρακτηριστεί ως οπαδός της πλατωνικής νοησιαρχίας[9]. Στο σύστημά του δε σώζεται μόνο το πνεύμα, ο νους, αλλά ολόκληρη η ψυχοσωματική υπόσταση του ανθρώπου[10]. Η πρόσληψη ολόκληρης της ανθρώπινης φύσης από το θεάνθρωπο σημαίνει την συμπερίληψη και της σωματικότητας από τον Χριστό. Αναγνωρίζεται εδώ και η βασικότερη διαφορά μεταξύ θεολογίας και φιλοσοφίας, χριστιανισμού και γνωστικισμού· σ' αντίθεση με τα διαρχικά συστήματα που προτείνουν την αποσάρκωση του ανθρώπου, ο Ευάγγριος προβάλλει την ενσάρκωση του Θεού. Η σύνδεση του κακού με το υλικό στοιχείο είναι άποψη φιλοσοφική, που δεν έχει καμία σχέση με το χριστιανικό κήρυγμα. Όπως πολύ σωστά σημειώνει ο G. Bunge «*η “έν Χριστώ” ανακαίνιση δεν περιορίζεται μόνο στην πνευματική σφαίρα, αλλά περιλαμβάνει και την ύλη, η οποία βρίσκεται και πάλι στην υπηρεσία του πνεύματος*»[11].

[Διαβάστε ολόκληρη τη μελέτη εδώ](#)

Παραπομπές:

[1] Βλ. A. Casiday, *ό.π.*, σ. 27.

[2] Βλ. J. Bamberger, *ό.π.*, σ. χς.

[3] Βλ. Ι. Κορναράκη, *ό.π.*, σσ. 58-59.

[4] Βλ. N. Gendle, *ό.π.*, σ. 375.

[5] Βλ. A. Casiday, *ό.π.*, σ. 8.

[6] Βλ. G. Bunge, «Origenismus - Gnostizismus zum geistesgeschichtlichen standort des Evagrius Pontikos», *Vigiliae Christianae* 40 (1986), σσ. 44-47.

[7] Βλ. G. Bunge, *ό.π.*, σ. 33.

[8] Βλ. K. Korrigan, *ό.π.*, σ. 47.

[9] Πρβ. Σ. Κραγιοπούλου, *Ευάγριος Ποντικός - Μακάριος Αιγύπτιος. Δύο πνευματικά ρεύματα*, Θεσσαλονίκη, 1963, σ. 11.

[10] Βλ. G. Tsakiridis, *ό.π.*, σσ. 45-47, όπου συσχετίζοντας την ευαγριανή θεολογία με τη γνωστική επιστήμη παραθέτει τα ακόλουθα αποφθέγματα για το κακό, που μπορούν να αξιοποιηθούν επιστημονικά από τη σύγχρονη Ψυχολογία: «1) Ό,τι κι αν είναι το κακό, είναι κάτι που μπορεί να πολεμηθεί και να νικηθεί. 2) Δεν πρέπει άμεσα να αποδίδεται στον Θεό. 3) Πρέπει να θεωρείται τυχαίο. 4) Μπορεί να είναι μια ηθική αποτυχία. 5) Είναι μια αληθινή ολότητα και δεν μπορεί να ξεπεραστεί μόνο από την ανθρωπότητα. 6) Το κακό θα νικηθεί εσχατολογικά από τον Θεό».

[11] Πρβ. G. Bunge, «Origenismus - Gnostizismus zum geistesgeschichtlichen standort des Evagrius Pontikos», *Vigiliae Christianae* 40 (1986), σ. 34.

<https://bit.ly/3yXXQWd>